

УДК 378.14:796.011.3

О. В. Ливацький

ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Згідно із Законом України «Про фізичну культуру і спорт», державна політика нашої країни у сфері фізичної культури і спорту ґрунтується на засадах визнання фізичної культури і спорту як важливого чинника всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя, досягнення фізичної й духовної досконалості людини, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного міжнародного іміджу держави; забезпечення гуманістичної спрямованості та пріоритету загальнолюдських цінностей, справедливості, взаємної поваги та гендерної рівності.

Фізична культура у сфері освіти має на меті забезпечити розвиток фізичного здоров'я учнів та студентів, комплексний підхід до формування розумових і фізичних здібностей особистості, вдосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя, професійної діяльності на принципах індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого використання різноманітних засобів та форм фізичного виховання і масового спорту, безперервності цього процесу протягом усього життя. Фізична культура у сфері освіти базується на затверджених відповідно до закону державних стандартах освіти, спрямованих на забезпечення науково обґрунтованих норм рухової активності дітей та молоді з урахуванням стану їхнього здоров'я, рівня фізичного та психічного розвитку [6].

Проблема гуманістичної цінності фізичної культури та спорту є предметом дослідження таких вчених, як І. Андонова, Ж. Атонасова,

К. Бензенрті, І. Биховської, А. Єгорова, Д. Іпатова та ін. Ідеали та цінності фізичного виховання у навчальних закладах різного типу висвітлено у працях А. Гутіна, В. Столярова, З. Кравчика, Н. Лекарської, Б. Лоу, М. Сараф та ін.

У статті ми маємо на меті розкриття основних гуманістичних засад фізичного виховання у сфері вищої освіти.

В Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті увагу приділено національному вихованню, основною метою якого є виховання свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої культури міжнаціональних взаємовідносин, формування у молоді потреби та уміння жити в громадянському суспільстві, духовності та фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної культури.

Пріоритетним завданням системи освіти є виховання людини в душі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності. Держава разом із громадськістю сприяє збереженню здоров'я учасників навчально-виховного процесу, залученню їх до занять фізичною культурою і спортом, недопущенню будь-яких форм насильства в навчальних закладах, а також проведенню та впровадженню в практику результатів міжгалузевих наукових досліджень з проблем зміцнення здоров'я, пропаганді здорового способу життя та вихованню культури поведінки особистості [7].

Принцип гуманізації навчально-виховного процесу передбачає рівноправність та рівнозобов'язаність учасників педагогічної взаємодії, їх взаємоповагу, переважаючу діалогічність взаємодії, що викликає у студентів позитивну налаштованість до впливів викладача, тренера, відкритість до сприйняття громадянських цінностей: щирості, доброти, справедливості, доброзичливості, співчутливості, милосердя тощо [2].

Фізичне виховання виступає одним з пріоритетних напрямів у національній системі освіти, який спрямований на утвердження здорового способу життя як невід'ємного елемента загальної культури особистості. Основою фізичного виховання є повноцінний фізичний розвиток особистості, формування її фізичних здібностей, зміцнення здоров'я, гармонія тіла і духа, людини і природи.

На думку П'єра де Кубертейна основними гуманістично зорієнтованими завданнями фізичного виховання та спорту є наступні:

1. Здатність внести величезний внесок в реалізацію гуманістичних ідеалів і цінностей, удосконалення людини, особистісних відносин й суспільства в цілому.

2. Виховання у душі миру через формування у громадян високих моральних якостей особистості шляхом використання засобів фізичної культури і спорту.

3. Формування характеру й укріплення моральних сил, ініціативність, стійкість, енергійність, прагнення до фізичного самовдосконалення та гармонійного розвитку [8].

В Міжнародній Хартії фізичного виховання і спорту визначено, що фізичне виховання та спорт повинні посилити свій виховний вплив через утвердження основних людських цінностей, які служать основою для повноцінного розвитку народів; повинні сприяти зближенню як між народами, так і між окремими людьми, а також безкорисливому змагання, солідарності і братству, повазі й взаєморозумінню, визнанню цінності й гідності людей [4].

Найважливішою складовою гуманістичної спрямованості фізичного виховання у вищому навчальному закладі є моральність особистості. Вона включає гуманістичні риси, що являють собою єдність національних і загальнолюдських цінностей: доброту, увагу, чуйність, милосердя, толерантність, совість, чесність, повагу, правдивість, працелюбність, справедливість, гідність, терпимість до людей, повагу і любов до своїх батьків, роду. Названі якості визначають культуру поведінки особистості.

Фізичне виховання володіє значними потенційними можливостями гуманістичного впливу на розвиток і становлення особистості відповідно до високих норм моралі. Моральна свідомість дозволяє побачити і усвідомити ту межу моральної поведінки, за якою починаються аморальні і протиправні вчинки. Високоморальна свідомість стимулює соціальне ціннісну поведінку. Відповідно, у цьому випадку, значне місце посідає формування культури поведінки особистості, що виявляється у сукупності сформованих соціально значущих якостей особистості, заснованих на нормах моралі, закону, вчинків людини. Культура поведінки виражає, з одного боку, моральні вимоги суспільства, закріплені в нормах, принципах, ідеалах закону, а з іншого – засвоєння положень, що спрямовують, регулюють і контролюють вчинки та дії людини [2].

Гуманізм є світоглядною основою гуманізації. Процес гуманізації передбачає трансформацію свідомості й поведінки індивідів, їхніх відносин, соціальних інститутів, всього суспільства відповідно до гуманістичного світогляду. Результатом гуманізації є утвердження в соціальній практиці людського життя, особистості як найвищої цінності, її права на життя, любов, свободу вибору, щастя, всебічний розвиток своїх здібностей.

Визначаючи методологічні підходи до гуманізації фізичного виховання, слід зазначити, що воно є відкритою системою. Тому під впливом змін соціокультурної ситуації та економічних умов повинна коректуватися система поглядів, які визначають його цільові установки, зміст, педагогічні технології й досягнуті результати. Основним чинником, що впливає на коректування системи поглядів, які визначають гуманізацію фізичного виховання, є відношення до людини. Згідно з ним,

фізичне виховання завжди повинно бути зорієнтоване на людину, задоволення її життєво важливих потреб.

Центральною проблемою такої орієнтації фізичного виховання є проблема мети, яка визначає завдання, впливає на засоби, які використовуються, педагогічні технології й результати.

Вирішення цієї проблеми полягає у розумінні того, що людина – найвища цінність суспільства й держави. Фізичне виховання повинно відповідати цій гуманістичній нормі. Процес залучення студентів до занять фізичною культурою і спортом повинен мати ненасильницький характер. Тобто, мета і завдання, які її конкретизують, повинні сприяти становленню у процесі фізичного виховання природних механізмів, що мотивують особистість до занять фізичною культурою і спортом.

Ці механізми можуть формуватися на основі взаємозв'язку мети з базовими життєво важливими для особистості гуманістичними цінностями й вимогами, що висувуються до неї умовами життя [9].

Фізичне виховання пов'язане з життєвими смислами особистості яку засіб збереження гуманістичних цінностей. Для повноцінного фізичного розвитку особистості необхідна активна, творча фізкультурна діяльність студента. Фізичне виховання у вищому навчальному закладі не тільки декларує гуманістичні ідеї, але й добивається їхньої практичної реалізації, оскільки представляє собою соціально-виховну діяльність у межах соціальної системи, спрямоване на вирішення завдань, пов'язаних з формуванням й удосконаленням мотивації – інтересу до спорту, потреби у систематичних заняттях спортом, формування фізичної культури особистості як елемента здорового способу життя [5].

Формування фізичної культури особистості тісно пов'язане з гуманістичними цінностями, які забезпечують укріплення здоров'я, збереження і подовження життя людини. За умови спрямованості мети фізичного виховання на оволодіння гуманістично життєво важливими для індивіда цінностями, мета стає для нього не тільки системоутворюючим, а й сенсоутворювальним чинником, мотивуючим діяльність.

Формування здоров'язберігаючого аспекту у сучасній освітній парадигмі є актуальним, так як у дійсності здоров'я стає все більш затребуваним суспільством. Сучасні вимоги до освіти актуалізують завдання модернізації фізичного виховання і ставлять питання збереження й підтримку здоров'я всіх учасників навчально-виховного процесу.

Гуманістичні позиції фізичного виховання повинні відповідати ряду вимог щодо забезпечення можливості вибору виду занять, спиратися на внутрішні природні регулятори самовдосконалення людини, відстоювати суверенність особистості, відповідати віковим і статевим особливостям. Гуманістична цінність фізичного виховання полягає також в орієнтації на інтерес до естетики рухів, потреби у

моральній поведінці, пізнанні резервних можливостей організму тощо [1].

Отже, гуманістична педагогіка у вищому навчальному закладі – це система наукових теорій, що розглядає студента в якості активного, свідомого, рівноправного учасника педагогічного процесу, який розвивається відповідно до його потенційних здібностей; стверджує універсальну значимість кожного студента незалежно від раси, національності, віросповідання тощо. Ідея гуманізму передбачає формування людяності через прояв відомих цінностей – любові, турботи, мужності, доброти, милосердя, толерантності.

У студентів необхідно формувати гуманне ставлення до дітей з перших днів перебування у ВНЗ. Гуманізацію навчального і виховного процесу у ВНЗ повинні відчувати і втілювати в життя викладачі, особисто для себе кожен із викладачів повинен поставити особистість студента у центр уваги.

Засобами виховання гуманізації студентів виступають особистий приклад та авторитет викладачів, традиції університету, гуманістичний характер атмосфери в університеті.

Значний вплив на педагогічне спілкування має особистість викладача та його творчий потенціал. Провідна роль в організації діалогу належить педагогу, який має бути підготовленим, зацікавленим у результатах взаємодії зі студентами. Особистий приклад викладача розпочинається із його спілкування зі студентами, і в подальшому виступає як приклад для наслідування [3].

Важливим пріоритетом гуманістичної ідеї фізичного виховання є становлення саморозвитку особистості, яке повинно здійснюватися на основі повноцінного фізичного виховання й засвоєння особистістю гуманістичних цінностей, які мотивують фізичне самовдосконалення. Фізичне виховання повинно бути емоційно насиченим, приносити корисні результати, визивати почуття природнього задоволення від рухової активності.

Перспективою подальших досліджень є розкриття змісту процесу гуманізації фізичного виховання з позиції здоров'язберігаючого аспекту у сучасній парадигмі вищої освіти.

Список використаної літератури

1. Иванов И. В. Реорганизация физического воспитания на основе гуманистического подхода / И. В. Иванов // Сибирский педагогический журнал. – 2012. – №4. – С. 216–221. **2. Концепція** громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://irpinvschool.org.ua/images/site/pro-shkolu/normatyvno-pravova-baza/Konceptija-gromadjanskogo-vyhovannja-osobystosti.pdf>> **3. Литвиненко О. М.** Формування гуманістичних цінностей у майбутніх учителів фізичного виховання / О. М. Литвиненко // Вісник. – 2013. – №112. – С. 169–173.

4. Міжнародна хартія фізичного виховання та спорту: ЮНЕСКО; Хартія, Міжнародний документ від 21.11.1978. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://zakon3.rada.gov.ua/>>. **5. Освітньо-просвітницька** програма національно-патріотичного виховання студентської молоді Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: МОН, ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», Програма. – Старобільськ – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lisichansk.luguniv.edu.ua/files/prohramma_natsionalno-patriotychnoho_vykhovannya.pdf> **6. Про фізичну** культуру і спорт: Верховна Рада України; Закон від 24.12.1993 № 3808-ХІІ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://zakon2.rada.gov.ua/>> **7. Про Національну** доктрину розвитку освіти: Президент України; Указ, Доктрина від 17.04.2002 №347/2002. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> **8. Столяров В. И.** Гуманистическая культурная ценность современного спорта и олимпийского движения / В. И. Столяров // Спорт, духовные ценности, культура: сб. ст. – М. : Гуманитарный Центр «СпАрт» РГАФК, 1998. – С. 141–314. **9. Теория** и методики физического воспитания: учеб. для студ. фак. физ. культуры пед. ин-тов / Б. А. Ашмарин, Ю. А. Виноградов, З. Н. Вяткина и др.; Под ред. Б. А. Ашмарина. – М. : Просвещение, 1990. – 287 с.

Ливацький О. В. Гуманістичні засади фізичного виховання у вищому навчальному закладі

У статті розкрито основні гуманістичні засад фізичного виховання у сфері вищої освіти. Відзначено, що гуманістична педагогіка у вищому навчальному закладі – це система наукових теорій, що розглядає студента в якості активного, свідомого, рівноправного учасника педагогічного процесу, який розвивається відповідно до його потенційних здібностей; стверджує універсальну значимість кожного студента. Ідея гуманізму передбачає формування людяності через прояв таких цінностей як любов, турбота, мужність, доброта, милосердя, толерантність.

Визначено, що важливим пріоритетом гуманістичної ідеї фізичного виховання є становлення саморозвитку особистості, яке повинно здійснюватися на основі повноцінного фізичного виховання й засвоєння особистістю гуманістичних цінностей, що мотивують фізичне самовдосконалення.

Ключові слова: гуманізм, гуманізація, фізичне виховання, ВНЗ.

Ливацький А. В. Гуманистические основы физического воспитания в высшем учебном заведении

В статье раскрыты основные гуманистические основы физического воспитания в сфере высшего образования. Отмечено, что гуманистическая педагогика в высшем учебном заведении – это система

научных теорий, которая рассматривает студента в качестве активного, сознательного, равноправного участника педагогического процесса, развивающегося в соответствии с его потенциальными возможностями; утверждает универсальную значимость каждого студента. Идея гуманизма предусматривает формирование человечности через проявление таких ценностей, как любовь, забота, мужество, доброта, милосердие, толерантность. Определено, что важным приоритетом гуманистической идеи физического воспитания является становление саморазвития личности, которое должно осуществляться на основе полноценного физического воспитания и усвоения личностью гуманистических ценностей, мотивирующих физическое самосовершенствование.

Ключевые слова: гуманизм, гуманизация, физическое воспитание, ВУЗ.

Livatskiy A. The Humanistic Basis of Physical Education in Higher Education

The article reveals the main humanistic principles of physical education in the sphere of higher education.

It is noted that humanistic pedagogy in a higher educational institution is a system of scientific theories that treats a student as an active, conscious, equal participant in the pedagogical process developing in accordance with its potential capabilities; Affirms the universal significance of each student.

The idea of humanism involves the formation of humanity through the manifestation of such values as love, care, courage, kindness, mercy, tolerance.

It is determined that an important priority of the humanistic idea of physical education is the development of self-development of the individual, which should be carried out on the basis of a full-fledged physical education and the assimilation of humanistic values by the individual motivating physical self-improvement.

Therefore humanistic position of physical education should be based on domestic natural self-regulators man to defend the sovereignty of the individual, meet the age and sex characteristics.

Key words: humanism, humanization, physical education, university.

Стаття надійшла до редакції 24.03.2017 р.

Прийнята до друку 27.04.2017 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Караман О. Л.